

**UNIVERSITATEA OVIDIUS
CONSTANȚA**

FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

**ASISTENȚA RELIGIOASĂ ÎN ARMATA
ROMÂNIEI PE TIMP DE RĂZBOI. ROLUL
MISIONAR AL PREOȚILOR MILITARI.**

**(REZUMAT DUPĂ TEZA DE DOCTORAT,
ÎNTOCMITĂ DE PR. DRD. MARIUS-EMANOEL
GUGUCI, SUB ÎNDRUMAREA PR. PROF. UNIV. DR.
VASILE NECHITA)**

A. PLANUL TEZEI DE DOCTORAT

I. Problema războiului în cele trei religii abrahamice

I.1 Războiul în Vechiul Testament

I.1.1. Shalom în textele Vechiului Testament

I.1.2. Războiul în cărțile Vechiului Testament

I.1.2.1. Desfășurarea războaielor

I.1.2.2. Legislația privitoare la război

I.2 Războiul și pacea în Noul Testament

I.2.1. Pacea omului cu Dumnezeu

I.2.2. Pacea cu semenii

I.2.3. Pacea cu sine

I.2.4. Expresii militare în Sfânta Scriptură

I.2.5. Soldați în Noul Testament

I.2.6. Martirii militari și cinstirea eroismului lor

I.2.7. Critici ale teologilor creștini asupra problemei participării la război a creștinilor și a îndeplinirii serviciului militar

I.3. Islamul și războiul

I.3.1. Etica războiului în islam

I.3.2. Martirii în Islam

II. Atitudinea Sfinților Părinți în problema războiului

II.1 Războiul în gândirea Sfinților Părinți

II.2 Raportul dintre armata romană și religiile antice la ivirea creștinismului

II.3. Atitudinea creștinilor față de serviciul militar

II.4 Războiul duhovnicesc

II.5 Războiul privit din punct de vedere canonic

III. Chipuri de preoți în luptele românilor

III.1 Armata și Biserica în perioada premergătoare întemeierii cnezatelor, voievodatelor și a Țărilor Române

III.1.1. Continuitate și creștinism la nord de Dunăre, în Țara Românească și Moldova

III.1.2. Continuitate și creștinism în Transilvania

III.1.3. Continuitate și creștinism în Dobrogea

III.2 Implicarea Bisericii în luptele sociale până la Războiul de Independență

- III.2.1. Domnia lui Ștefan cel Mare și a urmașilor săi
- III.2.2. Domnia lui Mihai Viteazul și secolele care au urmat
- III.2.3. Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan
- III.2.4. Revoluția de la 1821
- III.2.5. Revoluția de la 1848
- III.2.6. Răscoala de la 1888
- III.2.7. Răscoala de la 1907
- III.3 Contribuția adusă de Biserică la câștigarea Independenței
- IV. Biserica neamului în marile conflagrații militare
 - IV.1 Participarea clerului militar în Campania militară din 1913
 - IV.2 Implicarea Bisericii în marele Război de Reîntregire Națională
 - IV.2.1. Participarea clerului la reîntregirea patriei
 - IV.2.2. Situația seminariștilor în acțiunile militare din Primul Război Mondial
 - IV.2.3. Jertfa cinului monahal pentru neam și țară
 - IV.3 Legislația privitoare la clerul militar
 - IV.4 Misiune și slujire pe câmpul de luptă
 - IV.4.1. Activitatea preotului militar în timpul operațiilor militare
 - IV.4.1.1. Săvârșirea Sfintei Liturghii
 - IV.4.1.2 Serviciile religioase ocazionale
 - IV.4.1.3. Slujirea înmormântării celor morți și slujbele de pomenire a lor
 - IV.4.2. Activitatea pastorală în timpul operațiunilor militare
 - IV.5 Activitatea preoților militari în Basarabia
 - IV.6 Chipul preotului militar misionar
 - IV.7 Figuri de preoți militari în Primul Război Mondial
- V. Episcopia Armatei române
 - V.1. Înființarea Episcopiei Armatei
 - V.2. Episcopi ai Armatei
- VI. Participarea clerului militar în al II-lea Război Mondial
 - VI.1. Preotul militar în Campania din Est
 - VI.2. Preotul militar în Campania din Vest
- VII. Desființarea Episcopiei militare
 - VII.1. Desființarea clerului militar și a Episcopiei Armatei

VII.2. Preoții militari în închisorile comuniste. Integrarea clerului militar la parohii

VII.3. Un altfel de război

VIII. Reluarea asistenței religioase după anul 1989

VIII.1 Înființarea capelanatului Român. Legislație

VIII.2. Legislația privind clerul militar. Legea privind constituirea și organizarea clerului militar

VIII.3. Participarea la misiuni internaționale

VIII.3.1 Pregătirea misiunii

VIII.3.2 Perioada de desfășurare a misiunii

VIII.3.3 Pregătirea post-misiune

VIII.4 Activitatea preoților militari în misiunile militare internaționale

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

B. O SINTEZĂ A CONȚINUTULUI

În prezenta teză de doctorat – cu titlul ***Asistența religioasă în Armata României pe timp de război. Rolul misionar al preoților militari*** – am subliniat permanența relațiilor dintre Armată și Biserică – două instituții de bază ale societății românești, cât și legitimitatea prezenței Bisericii și a slujitorilor ei în taberele militare. De asemenea am evidențiat rolul preoților și al clerului militar în îndeplinirea misiunii ostașilor noștri.

În primul capitol al prezentei lucrări am vorbit despre modul în care este prezentat războiului în cele trei religii abrahamice: *iudaism, creștinism și islam*.

Am arătat – vorbind despre iudaism și creștinism – că întâlnim referințe despre război atât în paginile *Vechiului*

Testament, cât și în **Noul Testament**. Textul **Vechiului Testament** ne oferă numeroase referințe despre război; cele mai multe dintre acestea sunt întâlnite în strânsă legătură cu poporul ales. Am subliniat faptul că toate aceste războaie nu sunt decât o urmare firească a alterării relațiilor dintre neamul omenesc și Dumnezeu, iar în privința războaielor purtate de poporul ales am evidențiat faptul că nu toate au fost purtate la îndemnul lui Dumnezeu. Cel mai contestat aspect al războaielor duse de poporul evreu este conceptul de *herem*. În lucrarea de față am arătat că acesta s-a manifestat doar ca un mijloc prin care Dumnezeu a ales să pedepsească nelegiuirea și fărâdelegile săvârșite de neamuri. Mai mult decât atât, acest concept a fost limitat în timp și nu s-a extins în afara ținutului făgăduit de Dumnezeu evreilor. *Herem*-ul nu se săvârșea decât la porunca directă a lui Dumnezeu.

Referindu-mă la **Noul Testament** am arătat că unui creștin nu îi este interzis să facă parte dintr-un sistem militar. Mai mult decât atât, creștinismul învață că toate stăpâniriile sunt îngăduite de Dumnezeu, iar ostașii nu fac altceva decât să împlinească cuvintele Mântuitorului Iisus Hristos, Care arată că: „*mai mare dragoste nu poate avea cineva pentru aproapele său decât să-și piardă viața pentru acesta*” (Ioan 15,13). În subcapitole speciale am tratat și alte aspecte legate de această problemă a războiului; am subliniat în mod expres că în limbajul **Noului Testament** întâlnim numeroase expresii militare, dar am tratat și problema

soldaților prezenți în paginile Noului Testament, precum și martiriul unor soldați creștini ai Imperiului Roman.

La toate acestea am adăugat un punct de vedere interconfesional – dar și inter-religios – prin analiza pe care am efectuat-o asupra modului în care este înțeles războiul în una dintre cele mai violente religii monoteiste: islamul.

După ce am văzut modul în care este privit războiul în cele trei religii abrahamice, am studiat modul în care a fost perceput războiul de către creștinii primelor trei secole și care a fost atitudinea Sfinților Părinți și a Scriitorilor bisericești față de conflictele armate.

Și – pentru că Sfânta Scriptură poate fi interpretată și într-un mod tendențios – am făcut apel la poziția Sfinților Părinți ai Bisericii primare pentru a vedea atitudinea pe care au adoptat-o vis-a-vis de problema războaielor și a participării creștinilor în luptele fratricide.

Capitolul al doilea al acestei lucrări studiază tocmai această problemă, arătând că – așa cum în Sfânta Scriptură întâlnim termeni și expresii militare – Sfinții Părinți din primele trei secole folosesc limbajul cazon pentru a lămuri unele aspecte ale vieții creștine. Studiul operelor Sfinților Părinți ne arată că aceștia nu au adoptat o poziție tranșantă în chestiunea războiului și a serviciului militar. Războaiele au fost descris de către Sfinții Părinți ca fiind o abominabilă crimă, un adevărat iad al urii, tată al

dezastrului și al morții; efectiv, sunt un rău capital, pentru că nici o altă nenorocire nu poate egala războiul în ce privește cruzimile, suferințele, distrugerile de vieți și de bunuri. Cauzele cele mai adânci ale războiului sunt – după Sfinții Părinți – de ordin moral. Războaiele nu sunt catastrofe naturale, care s-ar dezlănțui ca un cutremur, adică independent de voința oamenilor.

Sfinții Părinți au propovăduit – cu timp și fără timp – că Mântuitorul a adus pace lumii; ei au arătat că bunurile materiale sau cerești nu se pot dobândi decât numai în pace; iar promovarea unor condiții de viață pentru întreaga colectivitate ar curma obișnuința din vechime de a se recurge la război.

Sfinții Părinți – prin întreaga lor operă – ne îndeamnă să căutăm calea păcii, împotrivindu-ne păcatului și ducând împotriva acestuia un altfel de război și anume unul duhovnicesc pe care suntem îndemnați să-l purtăm în fiecare zi a vieții noastre, în calitate de ostași ai lui Hristos Domnul vieții.

Lupta noastră cu diavoli este diferită de războaiele fizice. Pentru a putea birui în aceste înfruntări, creștinul trebuie să se înarmeze cu armele cele spirituale și să se pună sub îndrumarea unui duhovnic. Ca ostași ai Împăratului ceresc, datori suntem să ne facem plăcuți Domnului, căci după intrarea în oaste ni se cere să ne facem slujba cu cea mai mare luare aminte.

Cel de-al treilea capitol al prezentei lucrări se axează pe ideea că poporul nostru – încă de la întemeierea sa – a fost un

popor creștin, neexistând o anume dată legată de încreștinare sau un moment în care acesta să fi fost altceva decât creștin. Prezența vestigiilor creștine pe întreg cuprinsul românesc dovedește această teză a continuității noastre pe aceste plaiuri cât și trăirea creștină a înaintașilor noștri. Pe lângă această realitate am scos în evidență că – până la Războiul de Independență – au existat numeroase chipuri de preoți și ierarhi care au înțeles că iubirea față de acest pământ implică datorii mult mai mari decât familia sau binele propriu și că în numele acestor idealuri înalte merită să-ți jertfești și viața. Biserica a fost mereu alături de păstoriții săi și în momentele grele ale istoriei a stat chiar în prima linie.

În următoarele capitole am urmărit activitatea preoților desemnați de ierarhia Bisericii Ortodoxe Române să-și desfășoare activitatea în spațiul militar, începând cu preoții de polc și continuând cu activitatea desfășurată de aceștia în marile războaie ale neamului: Războiul de Independență, Campania din 1913 și cele două Războaie Mondiale.

Un moment de cotitură al activității preoților militari l-a constituit apariția unui cadru legislativ care delimita și stabilea îndatoririle clerului militar în timp de pace și de război; astfel, activitatea lor se subordona unei episcopii militare. Înființarea Episcopiei militare și statornicirea cadrului legislativ ce stabilea misiunea preoților în Armată constituie un capitol distinctiv al acestei lucrări, ce cuprinde și prezentarea celor patru episcopi

militari.

Ultimele două capitole descriu momentele tragice legate de desființarea clerului militar și a Episcopiei militare cu sediul la Alba-Iulia, rezultat al ingerinței puterii bolșevicizate în problemele Armatei și ale Bisericii – cu o scurtă referire la lupta de rezistență din munți; am căutat să subliniez prezența clerului și în acest tip de conflict armat.

Reînființarea clerului militar, în anul 1996, mi-a impus prezentarea cadrului legislativ în care preoții militari își desfășoară activitatea și sublinierea că – în misiunile internaționale, în care este implicată Armata României și în care sunt prezenți și preoți militari români – activitatea religioasă se desfășoară ținând cont de nevoile sufletești ale ostașilor și conform învățăturii de credință a Bisericii Ortodoxe. Nu mai puțin loc am acordat celor care transformă clerul militar într-o elită a preoțimii.

C. CONCLUZII FINALE

Cercetând textele sfinte ale *Sfintei Scripturi* găsim numeroase argumente care ne determină să înțelegem că în nici o împrejurare războiul nu a fost privit ca făcând parte din cotidianul vieții omenеști. Dimpotrivă pacea promisă de Dumnezeu oamenilor prin intermediul revelației nu este o himeră ci idealul spre care trebuie să tindă întreaga omenire. Nu putem să nu observăm descrise ororile războiului, furturile (Miheea 2,8) sau

sacrificarea atâtor vieți omenеști nevinovate (II Regi 1,25 și 11,25; Deuteronom 20, 5-7 și Isaia 22,2).

Deși în ***Vechiul Testament*** Dumnezeu este asociat cu imaginea unui războinic, rege sau judecător – scopul ultim al acțiunilor lui Dumnezeu nu este declanșarea războaielor sau pedepsirea celor ce se depărtează de la voia Sa, ci restabilirea păcii și a dreptății. Războaiele lui Dumnezeu nu sunt altceva decât mijloace prin care Dumnezeu îndreaptă răul săvârșit de oameni, reinstaurând dreptatea sau pacea dreptății.

Îndreptându-ne atenția spre textele sfinte ale ***Noului Testament*** nu putem să nu observăm că firul roșu care străbate de la un capăt la celălalt învățătura de credință este jertfa Mântuitorului Iisus Hristos prin care neamul omenesc s-a împăcat cu Dumnezeu și iubirea jertfelnică pe care fiecare dintre noi trebuie să o avem față de aproapele nostru.

Din cuprinsul ***Noului Testament*** rezultă în mod evident că războiul este înfierat, întrucât noi nu avem aici pe pământ cetate de sine stătătoare, ci suntem în căutarea patriei cerești. Iată de ce toate eforturile creștinului trebuie să fie concentrate spre înlăturarea răului și instaurarea păcii.

Toate cărțile ***Noului Testament*** sunt pline de duhul iubirii pe care se întemeiază pacea. Este inutil a aminti că și Sfânta Tradiție cere adevăratului creștin iubire față de toți semenii săi, iertare reciprocă și pace. Apărarea păcii stă la temelia moștenirii

creștinismului, căci prin venirea Mântuitorului Iisus Hristos în lume s-a făcut pace între Dumnezeu și oameni, între om și semenii săi și de asemenea s-a făcut pace în ființa omului. De aceea atunci când propovăduim pacea și luptăm pentru ea, noi suntem în rosturile permanente ale misiunii noastre apostolice. Pacea și bunăvoința între oameni sunt căile pe care a pășit întotdeauna Biserica creștină, desfășurându-și lucrarea ei mântuitoare, pentru că fără acest dar prețios care este pacea, ne este cu neputință a zice sau a face ceva. Pacea este în chip hotărât hrănitore și maică a noastră și ea ne încălzește cu gingășie la sânul ei.

Cu mare atenție – datorită realităților socio-politice actuale – a trebuit să abordăm modul în care ne este înfățișat războiul în **Coran** și în celelalte texte considerate sacre de lumea islamică, întrucât realitatea zilelor noastre ne determină să le cunoaștem. Toate afirmațiile care fac referire la pământul sfânt și la cerul sfânt pe care și sub care a trăit și umblat profetul Mohamed, toate atacurile teroriste care nu au loc în Dar al-Islam, precum și menținerea divizării lumii în Dar al-Islam și Dar al-Harb, corelate cu poziția musulmanilor care neagă aceste realități dar și cu poziția politicianilor și a liderilor Bisericilor creștine sau a reprezentanților religiilor necreștine – care neagă componenta religioasă a atacurilor teroriste, afirmând că religia nu este un factor important în atentatele teroriste și de aceea islamul nu trebuie să-și schimbe ideologia – nu ne conduc decât către o

singură concluzie: **Pacea dorită de întreaga umanitate nu poate fi obținută decât prin transformarea lumii întregi în Dar al-Islam.** Soluția la acest impas nu poate fi decât inițierea unui real și sincer dialog interreligios, în cadrul căruia fiecare trebuie să se regăsească pe sine prin cei care sunt diferiți de el,¹ adică într-un dialog în care laitmotivul să fie toleranța și iubirea aproapelui în duhul adevărului, fără a face însă afirmații de genul: „*Jihadul este bellum justum islamic și poate fi considerat baza relațiilor Islamului cu celelalte națiuni*”² sau „*jihadul este semnalul sonor al istoriei islamice*”.³

După ce am văzut modul în care este privit războiul în cele trei religii abrahamice, am studiat modul în care a fost perceput războiul de către creștinii primelor trei secole și care a fost atitudinea Sfinților Părinți și a Scriitorilor bisericești față de conflictele armate.

Concluzia evidentă este că pentru perioada primului secol și aproximativ jumătate din cel de-al doilea secol (170-180) nu există nici o dovadă care să arate în mod clar care a fost poziția Bisericii primare față de serviciul militar. De asemenea, pentru această perioadă nu există nici o dovadă care să ateste prezența

¹ Pr. prof. dr. Vasile Nechita, *Religiile abrahamice în contextul postmodernismului*, în colecția „Tinerii-Șansa Bisericii”, nr. 6, Editura Vasiliana_’98, Iași, 2010, p. 142

² Majid Khadduri, *The Islamic Law...*, p. XI

³ M.J. Akbar, *The Shade of Swords: Jihad and Conflict between Islam and Christianity*, London and New York, Routledge- Taylor & Francis Group, 2002, p. XVI

creștinilor în armată. Subiectul referitor la armată și serviciul militar nu s-a bucurat de o atenție deosebită din partea istoricilor; probabil că fiecare creștin care opta să intre în armată își asuma această alegere, la fel și refuzul.

Primele dovezi din secolul al doilea care se referă la serviciul militar nu sunt foarte clare. Din acuzațiile păgânului Celsus aflăm că era un lucru firesc acela ca unii dintre creștini să refuze serviciul militar, iar din datele despre *Legio XII Fulminanta* – din aceeași perioadă dar în altă regiune – aflăm că în rândurile acesteia un procent considerabil de soldați era reprezentat de creștini. Dacă Mântuitorul Iisus Hristos n-a cerut centurionului evlavios să renunțe la serviciul militar, dacă Sfântul Ioan Botezătorul n-a cerut ostașilor ce veniseră pentru sfat să părăsească armata, nici Biserica nu le-a interzis fiilor săi să intre în armată; alegerea a fost lăsată la latitudinea fiecăruia.

În cel de-al treilea secol nu exista o uniformitate în a desemna care este principala obiecție împotriva înrolării în armată. Pentru unii principalul motiv al renunțării la serviciul militar îl constituia caracterul pașnic al învățăturii creștine și respectul pentru viață, în timp ce pentru alții principala obiecție o constituia practicarea idolatriei – dar și a unei vieți imorale – ce caracteriza viața unui soldat. Scriitorii au tratat subiectul fără a face o ierarhie a acestor obiecții, ci au pus accentul pe ceea ce ei au considerat că este mai important. Astfel, Tertulian nu face

deloc referire la vărsarea de sânge, ci la idolatrie; Origen respinge serviciul militar doar atunci când e vorba de creștini: Toți pot face serviciu militar în afară de creștinii care vor înălța rugăciuni pentru a-i spijini. La rândul său, Lactanțiu se referă la vărsarea de sânge doar în contextul în care aceasta devine obsesie bolnavă (e vorba de plăcerea pe care o aveau unii de a vărsa sânge în arene în cadrul luptelor dintre gladiatori). Important după părerea sa ar fi ca – atunci când se face referire la război – să se pună accent pe valoarea vieții umane și conduita pe care trebuie să o aibă un creștin în conformitate cu valorile morale creștine.

Pentru a sublinia faptul că nu este interzis unui creștin a fi soldat, am socotit necesară și aprofundarea canoanelor Bisericii Ortodoxe dar și a Actelor Martirice. Analizând canoanele bisericești cu referire directă la problema militarilor creștini, nu putem să nu observăm că nici măcar un singur canon dintre cele amintite în studiul nostru nu face referire directă la vărsarea de sânge, ci la imoralitatea ce se cultiva în armată sau la idolatria cultelor militare cum era cel al zeului Mithra.

Niciodată Biserica nu a avut de obiectat împotriva armatei sau a statului, atâta timp cât și-a putut împlini menirea sa în această lume vremelnică. Biserica a primit soldații în rândurile creștinilor – conform cu indicațiile Sfântului Ioan Botezătorul – și a refuzat primirea lor atâta timp cât moralitatea lor lăsa de dorit.

Sfânta Scriptură arată în mod evident că stăpânirile sunt

îngăduite de Dumnezeu și nu în zadar autoritatea de stat poartă sabia, fiind slujitoare a lui Dumnezeu și răzbunătoare a mâniei Lui asupra celui ce săvârșește răul (Romani 13,4). Dacă nimeni nu ar sluji la oaste sau în forțele de ordine, pentru că nu este permis unui creștin să poarte armă, cum s-ar putea rezolva problemele legate de păstrarea și întărirea ordinii într-o țară sau într-un oraș? Sau cum s-ar rezolva problema apărării țării în fața unei invazii inamice din afară? Cum ar mai putea stăpânirea – creștină fiind – să fie răzbunătoare a mâniei lui Dumnezeu asupra celor ce săvârșesc răul distrugând casele și bisericile sfinte, dacă nu poate purta arma?

Aceasta este regula canonică și practica Bisericii Ortodoxe: Războiul de apărare este îngăduit, iar luptătorii sunt vrednici de cinste. Războiul de apărare este război drept. În Biserica Ortodoxă teologii și canoniștii nu au stăruit să dezvolte un sistem doctrinal cu privire la deosebirea dintre războiul drept și războiul nedrept, fiindcă o asemenea deosebire nu lipsește unei conștiințe creștine sensibile. Chemarea patriei – în timp de restriște și primejdie – pătrunde foarte repede și profund în conștiințele creștine.

Adăugăm la aceste concluzii firești ideea că și din studiul *Actelor martirice* rezultă în mod clar că în armata imperială – atât în legiuni cât și în gărzile imperiale – au existat creștini care și-au împlinit datoria lor față de patrie. În momentul în care erau puși să

aleagă între a sluji lui Dumnezeu și a se închina sau a jertfi idolilor, întotdeauna au ales să fie credincioși Dumnezeului creștinilor – adevăratul Dumnezeu – plătind această opțiune cu prețul vieții lor. Trebuie însă să admitem că aceștia nu erau vânați de superiorii lor din armată, excepție făcând perioadele de persecuție a tuturor creștinilor, și puteau să rămână în armată. Dar nu lipsesc nici acele cazuri în care cei ce urmau să fie înscrși în armată sau – așa cum am văzut în cazul lui Marinus – fie erau acuzați de ceilalți camarazi că sunt creștini, fie erau forțați să încalce percepțele creștine.

Sfinții Părinți – prin întreaga lor operă – ne îndeamnă să căutăm calea păcii, împotrivindu-ne păcatului și ducând împotriva acestuia un altfel de război și anume unul duhovnicesc pe care suntem îndemnați să-l purtăm în fiecare zi a vieții noastre, în calitate de ostași ai lui Hristos Domnul vieții. Încă de la primirea Botezului și a Mirungerii, creștinul devine ostaș al lui Hristos. Este o realitate incontestabilă adevărul că, pentru a se mântui, el trebuie să poarte un război spiritual continuu cu duhurile cele necurate care sălășluiesc în văzduh. Aceștia sunt vrăjmașii cu adevărat răi, cumpliți, vicleni și meșteri în uneltiri, puternici, neadormiți și nemateriali; ei îl războiesc pe creștin fie prin lucruri, fie prin înțelesurile pătimăse ale lucrurilor. Prin lucruri, pe cei ce sunt între lucruri, iar prin înțelesuri pe cei despărțiți de lucruri. Cu cât e mai ușor de-a păcătui cu mintea decât cu lucrul, pe atât e mai

greu războiul ce trebuie dus cu gândurile față de cel cu lucrurile.⁴

Precum în vremea Sfinților Părinți – așa și astăzi – nu războiul, ci pacea este elementul firesc și singurul prielnic dezvoltării normale a vieții omenești. Precum atunci, așa și astăzi lumea nu poate întrezări un alt ideal mai luminos cum este acela al conviețuirii și întrecerii pașnice dintre oameni și popoare. Totuși, datorită păcatelor celor ce n-au primit Evanghelia sau nu au crezut cu toată convingerea că Hristos este Domnul păcii (II Tesaloniceni 2,16) – din istoria omenirii – de ieri și de azi – războaiele n-au dispărut. Așa se face că și împărații creștini și popoarele credincioase au purtat războaie. Între acestea s-a numărat și poporul român, care n-a dus lupte de cucerire, ci de apărare a vetrei părintești și a altarelor de credință.

Creștinismul s-a răspândit de timpuriu în spațiul carpato-danubiano-pontic. El s-a înrădăcinat puternic pe trunchiul spiritualității și tradițiilor daco-romane, găsind terenul prielnic unei supraviețuiri milenare. Creștinismul s-a împletit cu etnogeneza poporului român. Numeroasele popoare migratoare – care s-au abătut și asupra spațiului țării noastre – nu au reușit să ne pustiască teritoriile; dimpotrivă, ne-au întărit conștiința unității și a identității de neam și de limbă, dar și comuniunea religioasă și economică sau culturală; element de necontestat al continuității noastre pe aceste plaiuri binecuvântate de Dumnezeu –

⁴ *Ibidem*, p. 95

creștinismul – s-a implicat în toate evenimentele politico-sociale și culturale ale poporului nostru.

De la întemeierea statelor feudale românești până la Războiul de Independență, Biserica nu a lipsit de la nici un moment important din istoria țării. Încă de la întemeierea primelor formațiuni statale românești preoții s-au identificat cu nevoile păstoriților lor. Iată de ce întâlnim preoți în luptele de apărare a vetrei străbune în fața invadatorilor, indiferent dacă aceștia erau popoare migratoare sau oștile turcilor, tătarilor sau a vecinilor cu pretenții teritoriale (maghiari sau polonezi). Este important să menționăm că pe lângă preoții care nu au pregetat să lupte cu arma în mână pentru drepturile lor și pentru apărarea hotarelor, întâlnim și ierarhi care au slujit țara în serviciul diplomatic sau au fost sfătuitori de încredere ai domnitorilor români.

Acest lucru s-a perpetuat de-a lungul timpului până în perioada modernă a istoriei. Semnalăm astfel prezența preoților alături de Horia, Cloșca și Crișan, dar și alături de domnul Tudor din Vladimiri, care a beneficiat și de ajutorul dat de mănăstirile din Oltenia și Muntenia. Totuși, această prezență nu se poate compara însă cu numărul foarte mare al preoților și monahilor participanți la revoluția din 1848. Din păcate aici semnalăm și comportamentul dublicitar al mitropolitul Neofit al Țării Românești.

Un moment de o mare însemnătate pentru istoria neamului

și a țării noastre l-a reprezentat Războiul de Independență. Pusă în fața noilor evenimente istorice, Biserica a înțeles că trebuie să împărtășească bucuriile și suferințele neamului și să sprijine bunele dorinți de a avea o viață mai bună, liberă și dreaptă. Ierarhii și preoții – dar și ceilalți ostenitori ai Bisericii – au adus o contribuție importantă la câștigarea Războiului de Independență, făcându-și pe deplin datoria față de patrie și fiii ei, care și-au vărsat sângele pentru libertate și independență în războiul din 1877-1878. Cu rugăciuni înălțate către Cel Atotputernic ca să trimită ajutorul său, Biserica a însoțit pe soldații plecați pe front, înălțând – atunci când a fost cazul – rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu, a cinstit biruințele ostașilor. Dar și rugăciuni de pioasă reculegere, cu care a petrecut la mormânt pe cei ce și-au jertfit viața în lupte. Biserica a însoțit cu rugăciunile ei Armata română de la trecerea Dunării și până la încheierea păcii; dar și după aceea prin intermediul preoților militari care au însoțit trupele armatei române peste Dunăre, după ce în prealabil s-au îngrijit ca toți ostașii să fie spovediți și împărtășiți. Puținele mărturii ce au rămas pentru a înfrunța timpul și vremurile dovedesc că preoții militari au avut un comportament exemplar, îmbărbătând ostașii pe câmpul de luptă, mângâind și îngrijind răniții în spitalele de campanie sau înălțând smerite rugăciuni la marginea mormintelor celor ce s-au jertfit pentru neam și țară.

Primul mare conflict militar la care au fost prezenți și

preoții militari a fost campania militară din 1913. Deși regulamentele militare nu aveau în componență prevederi clare privitoare la modul în care se desfășoară activitatea de asistență religioasă în timp de campanie, preoții mobilizați pentru a însoți armata în campania din 1913 au făcut tot ceea ce le-a stat în putință pentru a-și împlini menirea lor. S-au săvârșit sfinte slujbe, s-au rostit cuvântări moralizatoare, s-au alcătuit chiar și biblioteci de campanie și s-a avut în vedere ca ostașii români să aibă un comportament civilizat în raport cu prizonierii de război. De remarcat este faptul că preoții militari au conștientizat menirea lor într-o asemenea situație și au făcut propuneri ca pe viitor clerul militar să nu mai întâmpine greutățile din această campanie (locul preotului în dispozitivul militar, obiectele sfinte ce trebuiau să le aibă asupra lor). Cel mai important aspect a fost reprezentat de conștientizarea rolului preotului în mijlocul militarilor și de cererea clerului mobilizat ca pe viitor fiecare unitate să aibă preotul ei pentru „*a nu mai umbla după preoți de împrumut.*”

Prima conflagrație mondială a prins clerul militar nepregătit. Nu a existat nici o lege care să reglementeze asistența religioasă pe timp de război. Doar faptele nemuritoare săvârșite de către clerul militar în Primul Război Mondial au determinat factorii de decizie din Ministerul de Război să întocmească și să trimită spre aprobare factorilor de decizie politică ai țării o lege cu privire la desfășurarea activității de asistență religioasă în oastea

țării, dar și la înființarea unui serviciu religios care să se ocupe de bunul mers al acestui serviciu dar și de selecționarea, încadrarea și monitorizarea clerului militar. În acest fel a apărut Episcopia militară cu sediul la Alba-Iulia și clerul militar permanent în Armată.

Dacă ne referim la legislația privitoare la clerul militar nu putem să nu remarcăm că textele legilor respective au un puternic caracter misionar. În timp de pace preotul este prezent în fiecare zi în viața militarilor, atât prin programele educative aprobate de comandanții unităților militare, prin săvârșirea slujbelor bisericești la vreme de sărbătoare și în duminici dar și în momentele importante aniversare din viața fiecărei unități. La timp de război prezența preotului – în baza acestei legislații – a fost simțită pretutindeni unde erau prezenți ostașii români. Nu a existat nici măcar o singură slujbă pe care să o fi săvârșit preoții militari și care să nu fie însoțită de un cuvânt de învățătură. Prezența preotului a fost simțită în prima linie a frontului, în tranșee pentru a-i îmbărbăta pe soldați sau pentru a le duce hrană sau muniție, în mijlocul câmpului de luptă pentru a strânge răniții și pe cei căzuți la datorie, în infirmerii sau ambulante sanitare mobile pentru a pansa, încuraja sau a se ruga pentru cei răniți, în spatele frontului îngrijindu-se de înmormântarea eroilor și de amenajarea cimitirelor. Pe lângă toate acestea preoții au întocmit biblioteci de campanie care cuprindeau un număr impresionant de volume, s-au

îngrijit de copiii rămași orfani și de populația rămasă fără nici un sprijin material, au avut o remarcabilă contribuție la eradicarea și prevenirea bolilor infecțioase contagioase. Nu putem să nu amintim contribuția adusă la alfabetizarea ostașilor noștri, la continuarea învățământului preșcolar în sate unde nu se mai găseau învățători sau faptul că preoții erau cenzori ai corespondenței ostașilor.

Al Doilea Război Mondial a găsit clerul militar pregătit pentru misiunea la care a fost chemat. Cu siguranță că meritul cel mai mare l-a avut vrednicul de pomenire episcop al Armatei, Partenie Ciopron. Preoții militari au participat la două campanii militare în care rolul lor a fost diametral opus: Campania din Est și Campania din Vest. Dacă în Campania din Est preoții militari s-au dovedit a fi preoți misionari în adevăratul sens al cuvântului, în Campania din Vest activitatea preoților s-a limitat doar la ostașii români.

Prezența preoților militari pe frontul de Est a avut o contribuție hotărâtoare în determinarea relațiilor dintre populația locală și armata română. Activitatea intensă a preoților în rândul populației civile – deși aceasta nu era reglementată în nici o formă – a contribuit în mod decisiv la formarea unei imagini favorabile a armatei noastre în rîndurile populației locale. Concret, preoții au botezat pruncii și copiii care nu au primit Taina Sfântului Botez, au redat cultului bisericile transformate în săli de cinema, în teatre

sau săli de ședință ale comuniștilor, în magazine sau depozite de materiale de construcții; au amenajat și ridicat capele sau biserici pentru satele lipsite de lăcaș de cult; au înălțat rugăciuni pentru cei trecuți la cele veșnice și îngropați fără slujbă religioasă sau au organizat cimitire pentru eroii căzuți la datorie și au înălțat troițe. Toate acestea au arătat populației civile că românii nu au venit să cotopească ci să le asigure un trai decent, o viață în care Dumnezeu nu este înlocuit cu un conducător vremelnic și unde copiii pot cere pâinea cea de toate zilele lui Dumnezeu și nu lui Stalin.

Campania din Vest a limitat activitatea preoților militari doar la nivelul unităților militare. Deși nu a mai fost vorba de o misiune de amploare în rândurile populației civile, preoții au continuat să aibă activitatea misionară în rândurile ostașilor. Supravegheați fiind de ofițerii politici și pe frontul de Vest preoții militari și-au făcut datoria fiind prezenți în primele rânduri, încurajând și îmbărbătând ostașii; au dat dovadă de eroism și au mângâiat sufletele camarazilor lor sfâșiate de dorul de casă și de durerea pierderii camarazilor lor.

Cu toate aceste fapte vrednice de pomenire, autoritățile comuniste au hotărât ca instituția clerului militar să fie desființată, iar în locul acestuia a apărut loțiitorul politic. Numai că desființarea clerului militar nu a însemnat și încetarea luptei anticomuniste. Numeroși preoți militari au luat parte sub diverse

forme la fenomenul numit rezistența armată din România, plătind cu viața pentru îndrăzneala lor. Cei mai norocoși – dacă putem să-i numim așa – au fost închiși pentru ani mulți în celebrele de acum temnițe comuniste.

Reintroducerea asistenței religioase în Armata României – după aproape o jumătate de veac – a făcut ca militarii români să beneficieze din nou de sprijin religios și moral în toate acțiunile lor. În prezent armata țării noastre acordă o mare atenție prezenței preotului în structurile militare, mai ales a celor angajate în misiunile militare internaționale. Participarea preoților militari la misiunile de menținere a păcii și de combatere a terorismului a arătat că preoții ce ostensesc acum în structurile militare își îndeplinesc cu frică de Dumnezeu și dragoste pentru aproapele misiunea lor. Astfel, prin prezența lor preoții militari au reușit să-i întărească în credință pe cei slabi, să-L facă cunoscut pe Dumnezeu celor ce nu-L cunosc și să-i desăvârșească pe cei puternici în credință. Mai mult decât atât, cele prezentate din activitatea preoților militari în misiunile internaționale dovedesc necesitatea prezenței preotului în structurile militare și continuă șirul faptelor vrednice de amintit ale preoților români participanți la momentele de răscruce din istoria neamului nostru.

D. BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. Izvoare

Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București , 1994;

The Meaning of the Glorious Quran, by Mohammed Marmaduke Pickthal, Hyderabad Deccan: Government Central Press, 1938;

Arhivele Militare Române, fond Inspectoratul Clerului Militar și fond microfilme.

II. Sfinți Părinți și Scriitori bisericești

Ambrose Bishop of Milan, *Exposition of the Christian Faith*, în *The Nicene and Post-Nicene Fathers of The Christian Church*, second series, vol. 10, editors Philip Schaff and Henry Wace, SAGE Software Albany, Oregon USA, 1996;

Ciprian, Sfântul, Episcopul Cartaginei, *Scrisori*, traducere din limba latină de Prof. Ion Diaconescu și Prof. dr. Ovidiu Pop, Editura Sofia, București, 2011

Clement d'Alexandrie, Saint, *Le Protrepique*, în „Sources chretiennes”, introduction, traduction et notes de Claude Mondesert, Edition du Cerf, Paris, 1976;

Clement de Rome, Saint, *Epitre aux Corinthiens*, în „Sources Chretiennes”, nr. 167, introduction, texte, traduction, notes et index par Annie Jaubert, Les Editions du Cerf, Paris , 1971;

Cyprian, *Treatises*, (Treatise 2: *On the Dress of Virgins*; Treatise 8: *On the morality*; Treatise 9: *On the Avantage of Patience*; Treatise 11: *On the Exhortation to Martyrdom*; Treatise 13: *On the Exhortation to Martyrdom*), în „The Ante-Nicene Fathers”, vol. 5, edited by A. Roberts and J Donaldson, SAGE Software Albany, Oregon USA, version 1.0, 1996;

Nicolae Velimirovici, Sfântul, *Războiul și Biblia*, ediția a II-a revizuită, traducere din limba sârbă de Adrian Tănăsescu-Vlas, Editura Sofia, București, 2010;

Nicodim Aghioritul, Sfântul, *Războiul nevăzut*, Editura Bunavestire, Bacău, 1994;

Origen, *Contra lui Celsus*, în colecția „Părinți și Scriitori bisericești“, vol. 9, traducere studiu introductiv și note de pr. prof. T. Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984;

Origenis, *Comentariorum in Epistolam B. Pauli ad Romanos*, în Migne, „Patrologia Graeca“, tom. XIV, Paris ;

The Apostolic Tradition of Hippolytus, translated into English and note with introduction, Burton Scott Easton, New York: Macmillan; Cambridge, England: The University Press, 1934;

The Discalia Apostolorum, translated from the Syriac by Margaret Dunlop Gibson, London: C.J. Clay and Sons, Cambridge University Press Warehouse, 1903;

The Homilies of S John Chrysostom on the Statues or to the people of Antioch, Oxford, John Henry Parker, J.G. F and J. Rivington, London, 1842;

II. Dicționare și enciclopedii

Berger, Adolf, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, vol. 43, 2, The American Philosophical Society: Independence Square, Philadelphia, 1991;

Enciclopedia Ortodoxiei Românești, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010;

Păcurariu, Mircea, *Dicționarul Teologilor Români*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996;

III. Cărți

Akbar, M.J., *The Shade of Swords: Jihad and Conflict between Islam and Christianity*, London and New York, Routledge- Taylor & Francis Group, 2002;

Ali, Abdullah Yusuf, *The Holy Qur'an: Text, Translation and Commentary*, Leicester: The Islamic Foundation, 1975;

Anastasiu, General Ion I., *Oastea română de-a lungul veacurilor*, Tipografia Marelui Stat Major, București, 1933;

Bainton, Roland, *Christian Attitudes Toward war and Peace – A Historical Survey and Critical Re-evaluation*, Abigdon Press, New York , Nashville, 1960;

Barclay, Robert, *An Apology for the True Christian Divinity, as the same is Held Forth, and Preached, by the People called, in Scorn, Quakers*, printed by James Franklin, New Port: Rhode-Island, 1729;

Bigelmair, Dr. theol. Andreas, *Die Beteiligung der Christen am öffentlichen Leben in vorconstantinischer Zeit: Ein Beitrag zur ältesten Kirchengeschichte*, Verlag der J.J.Lentner'Schen Buchhandlung, Munchen, 1902;

Cadoux, Cecil John, *The Early Christian Attitude Toward War*, London: Headley Brothers Publishers, 1919;

Cărturari brașoveni (sec. XV-XX). Ghid Bibliografic, Intreprinderea tipografică Brașov, Brașov, 1972;

Clausewitz, Claus von, *On War*, Harmondsworth:Penguin Books, 1968;

Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999;

Coman, Preot prof. univ. dr. Constantin, *Prin fereastra Bisericii sau o lectură teologică a realității*, Editura Bizantină, București, 2007;

Dennet, Daniel C., *Breaking the Spell: Religion as a Natural Phenomenon*, New York: Viking, Published by the Penguin Group, 2006;

Densușianu, Nicolae, *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria: 1784-1785 scrisă în baza documentelor oficiale*, Tipografia „Românului”, București, 1884;

Dobrescu, Pr. Nicolae, *Contribuțiuni la istoria bisericii române: întemeierea Mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară*, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1906;

Dumitrescu, Econom Ene, *Rolul preotului în timp de pace și război*, Editura Progresul, Ploiești, 1916;

Erasmus, Desiderius Rotterdamus, *Despre război și pace. Pagini alese*, traducere, studiu introductiv și note de Iorgu Stoian, Editura Științifică, București, 1960;

Felmy, Karl Christian, *Dogmatica experienței ecleziale. Înnoirea teologiei ortodoxe contemporane*, introducere și traducere pr. prof. Dr. Ioan I. Ică, Editura Deisis, Sibiu, 1999;

Firestone, Reuven, *Jihad. The Origin of Holy War in Islam*, Oxford: Oxford University Press, 1999;

Golubinski, Evgenij Evstigneevich, *Privire scurtă asupra istoriei Bisericii română-orthodoxă*, traducere de Ioan Caracioveanu, Tipografia Tit D. Mardarescu, Iași, 1879

Hodorobă, N.V., *Din Războiul de întregire. Note și impresii de campanie (1916-1918)*, Editura „Cartea Românească”, București, 1923;

Hornus, Jean-Michel, *It is not lawful for me to fight – Early Christian Attitudes Towards War, Violence, and the State*, translated by Alan Kreider and Olivier Coburn, Herald Press, Scottdale - Pennsylvania, Kitchener-Ontario, 1980;

Iorga, Nicolae, *Sfaturi pe întunerec: conferințe la radio*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1936;

Iorga, Nicolae, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, Editura Militară, București, 1985;

Iorga, N., *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol I, Tipografia Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1908;

Iscru, G.D., *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Editura Albatros, București, 1982;

Lungulescu, Iconom Dimitrie, *Datoriile preotului la armată în timp de pace și în timp de război, cu explicații asupra serviciilor religioase, în toate împrejurările*, Tipografia Ramuri, Craiova, 1915;

Lupșa, Ștefan, *Catolicismul și românii din Ardeal și Ungaria până la anul 1556*, prefăță de V. Loichita, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1929;

Popescu, Nicolae M., *Clerici de mir adormiți în Domnul*, București, 1942;

Păcurariu, Pr. dr. Mircea, *Politica statului ungar față de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867-1918)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Sibiu, 1986;

Nechita, Pr. prof. dr. Vasile, *Religiile abrahamice în contextul postmodernismului*, în colecția Tinerii-Șansa Bisericii, nr. 6, Editura Vasiliana_'98, Iași, 2010;

Nazarie, Ionom Constantin, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, Imprimeria Ministerului Cultelor și Artelor, București, 1920;

Musurillo, Herbert, *The Acts of the Christians Martyrs*, General editor dr. Henry Chadwick, Oxford: Oxford University Press, 1972;

III. Studii și articole

Alexandrescu, Pr. C. I., *Procesul răspândirii creștinismului pe teritoriul Daciei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 9-10, 1975;

Bainton, Roland, *The Early Church and War*, în Harvard Theological Review, 39 (1946), pp. 189-212;

Bălașa, Pr. D., *Revoluția din 1821. Domnul Tudor și Haiducul Iancu Jianu la Mușetești și Cornățel (jud. Olt)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 3-4, 1982;

Catrinoiu, Drd. Ilie, *Influența bizantină pe teritoriul Munteniei în sec. VII-XIII*, în *lumina izvoarelor literare, arheologice și numismatice*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 5-7, 1984;

Gabor, Adrian, Adrian Nicolae Petcu, *Biserica Ortodoxă Română și puterea comunistă în timpul Patriarhului Justinian*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității București”, II (2002), București, 2003;

Gero, Stephen, „*Miles Gloriosus*”: *The Christian and Military Service According to Tertulian*, in Church History, vol. 39 (1970), no. 3, pp. 285-298;

Helgeland, John, *Roman Army Religion*, în „Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt”, II, 16,2, pp. 1470-1505;

Manole, Ilie, *Clerul militar între pastorație, înregimentare și desființare (1944-1948)*, în „Analele Sighet 3 - Anul 1946 - Începutul sfârșitului”, Fundația Academia Civică, Editura Făt-Frumos, București, 1996;

Moldoveanu, Cerasela *Armata și Biserica în primii ani ai comunizării României*, în „Revista de Istorie Militară” , 4 (44), 1997;

Moraru, Alexandru, *Clerici și monahi ortodocși români în Primul Război Mondial*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Theologia Orthodoxa, Cluj-Napoca, L (2005), pp.13-20;

Păcurariu, Pr. prof. Dr. Mircea, *Un voluntar transilvănean în războiul de independență: Vicențiu Grama*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 4-6, 1977;

Păsculescu-Orlea, Em., *Expulzarea lui Popa Șapcă și anii exilului său: 1849-1856*, în „Glasul Bisericii”, nr. 3-4, 1965;

Stăniloae, Pr. Prof. Dumitru, *Temeiuri dogmatice și duhovnicești pentru viața monahală de obște*, în „Studii Teologice”, nr. 7-8, 1952;

Vasilescu, Gheorghe, *Asistența religioasă în oastea Țării Românești în 1850-1870*, în colecția „Revista de Istorie Militară” nr. 4, Armata și Biserica, București, 1996;

Vornicescu Severineanu, Nestor, *Personal monahal la „Crucea Roșie” pentru îngrijirea ostașilor răniți în 1877-1878*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 5-6, 1977.

IV. Resurse electronice

www.newadvent.org/fathers

www.crestinortodox.ro/parinti/parintele-dumitru-argint-126230.html

www.summerreading.multiply.com/journal/item/113

www.usc.edu/schools/college/crcr/engagement/resources/texts/muslim/hadith

www.archive.org/details/diebetaeiligungd01bigegoog

www.portalulrevolutiei.ro/forum/index.php?topic=617.0